

ارائه الگوی راه‌اندازی مراکز کارآفرینی در دانشگاه‌های علوم پزشکی

منصور ظهیری*

مربی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز

سوگند تورانی

استادیار دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران

چکیده

کارآفرینی فرایند بلند مدت آموزشی و پرورشی است که مستلزم برنامه‌ریزی در نظام آموزشی کشور به ویژه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی است. بر همین اساس و از سال ۱۳۸۰، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به اجرای طرح کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی پرداخته است. بر همین اساس و از سال ۱۳۸۰، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به اجرای طرح کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی پرداخته است. بر همین اساس و از سال ۱۳۸۰، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به اجرای طرح کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی پرداخته است. بر همین اساس و از سال ۱۳۸۰، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به اجرای طرح کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی پرداخته است. بر همین اساس و از سال ۱۳۸۰، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به اجرای طرح کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی پرداخته است.

کلید واژگان: مراکز کارآفرینی، الگو و دانشگاه‌های علوم پزشکی.

A Model for Entrepreneurship Centers in Medical Universities

Mansoor Zahiri

Assistant Lectures

Health Faculty Jundishapur University of Medical Sciences, Ahwaz

Sogand Toorani

Assistant Professor

*Department of Management and Medical Information
Iran University of Medical Sciences, Tehran*

Entrepreneurship is often described as the ability to create new ventures from new or existing concepts, ideas and visions.

*. مسئول مکاتبات : man_zahiri@yahoo.co.uk

In order to increase the entrepreneurial capacity of students, it is necessary to initialize entrepreneurship centers in medical sciences universities. These centers are responsible to design and implement the various programs such as educational, research and outreach in university.

This comparative and cross-sectional study was carried out to develop the model of entrepreneurship centers establishment in Medical Sciences Universities. The study population included 12 university entrepreneurship centers affiliated to Ministry of Science, Research and Technology in Iran. Interview and observation methods were used to collect data, and the study tool was a questionnaire.

The study identified mission statement, goals, organizational structure, duties, communication, strengths and weaknesses of selected entrepreneurship centers and at last, considering design Variables, a model was developed to initialize an entrepreneurship center in medical sciences universities.

The study demonstrated poor condition of entrepreneurship activities in Iranian universities. Based on these facts an ideal model for health and medical education system in Iran was developed, which was validated by a number of selected Iranian experts using the Delphi technique.

Keywords: Entrepreneurship, Medical Sciences Universities, and Entrepreneurship Centers.

مقدمه

تغییر و تحولات دنیای پر شتاب کنونی در عرصه های علمی و فنی و چالشهای پی در پی نظام اقتصادی- اجتماعی، کاهش ذخایر زیرزمینی و افزایش فقر و بیکاری موجبات توجه عمیق‌تر سیاستگذاران و اندیشمندان را به مفهوم کارآفرینی فراهم کرده است، تا آنجایی که آنها آخرین الگوی توسعه را، توسعه مبتنی بر کارآفرینی قلمداد کرده اند.

کارآفرینی فرایند ابتکار و نوآوری و ایجاد کسب و کارهای جدید در شرایط مخاطره آمیز از طریق کشف فرصتها و بهره‌گیری از منابع است. کارآفرینی تبدیل ایده نو به محصول یا خدمات است که از نتایج آن می‌توان به افزایش بهره‌وری، ایجاد ثروت، رفاه و اشتغالزایی اشاره کرد. کارآفرین فردی است که فرصت را در می‌یابد و برای پیگیری آن فرصت با

به‌کارگیری تفکر خلاق یک کسب و کار را راه‌اندازی می‌کند (Ahmadpoordariani, 2002). شماری از اندیشمندان کارآفرینی را نوعی رفتار و شیوه زندگی می‌دانند و گروهی دیگر آن را کاری هنری می‌انگارند. پیتر دراکر^۱ کارآفرینی را به معنای جستجوی دائمی برای تغییر، واکنش در برابر آن و بهره‌برداری از آن به عنوان یک فرصت بیان می‌کند (Hezarjaribi, 2005). از سوی دیگر، شومپیتر^۲ به عنوان کسی که برای اولین بار این مقوله را در نظریات خود به صورت علمی بیان کرده است، کارآفرینی را فرایند «تخریب خلاق»^۳ می‌داند، بدین معنی که هر گاه محصول یا خدمت جدید، فرایند جدید تولید، بازار جدید، منبع جدید یا صنعت جدیدی ایجاد می‌شود، چرخه شرکت قدیم را از بین می‌برد و پویایی اقتصاد در همین زاد و ولد است (Ahmadpoordariani, 2002).

کارآفرینی به عنوان یک رشته علمی از اهمیت زیادی برخوردار است که نه تنها به عنوان حلقه اتصال بین اختراع، نوآوری و تولید محصولات و خدمات جدید نقش ایفا می‌کند، بلکه به عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی نیز عمل می‌کند (Dobrev & Barnett, 2005). از طرفی، کارآفرینی فرایند بلند مدت آموزشی و پرورشی است که مستلزم برنامه‌ریزی در نظام آموزشی و پژوهشی است و اجرای برنامه‌های آن از سطح خانواده و مدرسه تا سطح دانشگاه و سازمان گسترده شده است و باعث می‌شود تا افراد با استفاده از تخصص و قدرت ابتکار، خلاقیت و خطرپذیری و نیز امکانات، فرصتها و توانمندیها، اشتغال مولد و درآمدزا ایجاد کنند (Dutta & Crossan, 2005). سازمان علمی آموزشی ملل متحد^۴ در چشم‌انداز جهانی آموزش عالی برای قرن بیست و یکم دانشگاه‌های نوین را این گونه توصیف کرده است: «جایگاهی که در آن مهارت‌های کارآفرینی به منظور تسهیل قابلیت‌های دانش‌آموختگان و برای تبدیل شدن به ایجاد کنندگان کار توسعه می‌یابد (UNESCO Report, 2003).

مراکز دانشگاهی آموزش پزشکی و رشته‌های وابسته که بخش مهمی از نظام سلامت در هر

-
1. Peter Drucker
 2. Schumpeter
 3. Creative Destruction
 4. UNESCO

جامعه‌ای را تشکیل می‌دهند، در ارتباط با اتخاذ رویکرد کارآفرینی نقش منحصر به فردی را ایفا می‌کنند. هم‌اکنون اصلی‌ترین رویکرد و استراتژی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور تغییر دانش افراد است؛ به عبارت دیگر، دانشگاه‌ها غالباً دانش محور هستند، بدان معنا که دانشجوی طی سالیانی که در دانشگاه حضور دارد، دانش تخصصی در یک حوزه را کسب می‌کند. اما اکنون با توجه به تغییراتی که در محیط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به وجود آمده است، به نظر می‌رسد که تنها بر عهده گرفتن این رسالت توسط دانشگاه‌ها کافی نباشد. در کشورهای توسعه یافته رویکرد دانشگاه‌ها به سمت توانا سازی افراد برای ورود به صحنه کسب و کار و فعالیتهای کارآفرینی معطوف شده است.

شرط لازم برای توسعه کارآفرینی در حوزه سلامت، مجهز شدن دانشجویان و دانش‌آموختگان این حوزه به مهارتهای کارآفرینی و راه اندازی کسب و کار است. در کشور ما دانشجویان علوم پزشکی در دوران تحصیل آموزشهای نظری و عملی جامع و کاملی را در رشته‌های مربوط فرا می‌گیرند و با انبوهی از اطلاعات و مهارتهای فنی رشته خود روانه بازار کار می‌شوند، اما به دلیل ظرفیت محدود پستهای سازمانی در مراکز خدماتی دولتی و خصوصی و نداشتن مهارتهای کارآفرینی و کسب و کار، زمان زیادی را در انتظار یافتن شغل مناسب با تحمل مشقتها و مشکلات اجتماعی، اقتصادی و روحی سپری می‌کنند.

چنانچه این گونه افراد از ابتدای ورود به دانشگاه علاوه بر فراگیری علوم نظری و عملی مهارتهای کارآفرینی را هم فرا بگیرند، قطعاً با شناسایی فرصتها و بهره‌گیری از آنها و حمایت‌های مالی، حقوقی و قانونی دولت خواهند توانست با دنبال کردن یک ایده اولیه [که ممکن است در همان دوران تحصیل به وجود آمده باشد]، کسب و کاری را راه‌اندازی کنند و علاوه بر ایجاد بهره‌وری و رفاه برای خود برای افراد دیگر نیز اشتغال ایجاد کنند. لذا، چاره‌ای جز این نیست که به دانش نظری دانشجویان مهارتهای کسب و کار و توانایی کارآفرینی و خلاقیت افزوده شود تا آنها بتوانند در مواجهه با موقعیتهای پیش بینی نشده آینده خود در بازار کار عکس العمل مناسبی نشان دهند و سهم بیشتری از این تغییرات و موقعیتهای را نصیب خود و جامعه کنند.

از طرفی، عقیده بر این است که تنوع و تعدد فعالیت‌هایی که در خدمات بهداشتی درمانی وجود دارد، فرصت‌های بی شماری را برای کارآفرینی فرا روی افراد قرار داده است که می‌توان با شناسایی آنها بر کارایی منابع و اثربخشی فعالیت‌ها و در نهایت، ارتقای کیفیت و بهبود بهره‌وری افزود (Phillips & Garman, 2006). همچنین، عوامل مهمی نظیر هزینه روزافزون خدمات، رقابت، فناوری گرانقیمت، سالمند شدن جمعیت و تنوع فرهنگی زیاد محیط ارائه خدمات بهداشتی و درمانی را تحت تأثیر قرار داده است. سازمان‌های بهداشتی درمانی در مواجهه با هر کدام از این چالش‌ها پیچیده‌تر شده‌اند و لذا، به دنبال راهکارهایی برای بقای دراز مدت خود هستند (Guo, 2006) و دستیابی به چنین راهکارهایی جز با نگرش تغییر، نوآوری و کارآفرینی میسر نخواهد شد.

در دانشگاه‌های علوم پزشکی به رغم حضور درصد چشمگیری از سرمایه‌های انسانی بالقوه برای توسعه کارآفرینی در حوزه سلامت، خلأ وجود مراکز کارآفرینی که بتواند با طراحی و اجرای برنامه‌های متنوع آموزشی، پژوهشی و ترویجی به افزایش آگاهی، ایجاد انگیزه و القای رفتار کارآفرینانه اقدام کند، به شدت احساس می‌شود.

به طور کلی، اتخاذ رویکرد کارآفرینی که در قوانین برنامه‌های سوم و چهارم توسعه به تمام دستگاه‌ها تکلیف شده است، در سطح دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور تا حدودی تحت‌الشعاع برنامه‌های اشتغالزایی قرار گرفته که آن هم متأثر از نرخ بالای بیکاری دانش‌آموختگان این بخش است؛ به عبارت دیگر، فعالیت آموزشی، پژوهشی و ترویجی کارآفرینی که زیر بنا و پیش‌نیاز توسعه کارآفرینی در نظام سلامت است، کمرنگ شده است و پیامدهای مورد نظر را در پی نخواهد داشت. بررسی‌ها نشان می‌دهند که ستادهای اشتغال دانشگاه‌های علوم پزشکی که در سال ۱۳۸۵ به دفاتر کارآفرینی تغییر نام دادند، عمدتاً در ارتباط با ارائه تسهیلات مالی محدود به دانش‌آموختگان رشته‌های پزشکی فعالیت می‌کنند.

بنابراین، با توجه به ضرورت جهتگیری دانشگاه‌ها به سمت کارآفرینی، به نظر می‌رسد که اولین و مهم‌ترین اقدام در این زمینه راه‌اندازی مراکز کارآفرینی در دانشگاه‌های علوم پزشکی است تا اولاً حساسیت لازم برای رو آوردن به این مقوله مهم در دانشگاهیان ایجاد شود و ثانیاً

از این طریق آموزشهای کاربردی و لازم در طول مدت حضور دانشجو در دانشگاه به وی ارائه شود، به گونه‌ای که وی پس از فراغت از تحصیل با مهارت‌های کارآفرینی کسب شده مهيای ورود به دنیای کسب و کار باشد.

راسموسن و سورهیم (Sorheim & Rasmussen, 2006) در مطالعه‌ای با عنوان «آموزش کاربردی کارآفرینی» به این نتیجه رسیدند که تأسیس شرکتهای نوآور و کسب و کارهای جدید عوامل کلیدی در تحقق اهداف اقتصادی در سطوح شرکتي، منطقه‌ای و ملی است. عامل محدود کننده در این میان، در دسترس نبودن افراد شایسته برای اداره پروژه‌ها و کارآفرینان است. دانشگاهها از طریق افزایش انگیزه و قابلیت دانشجویان خود می‌توانند این مهم را دنبال کنند تا آنها افرادی عملگرا در نوآوری و فعالیتهای کارآفرینانه شوند. آموزش کارآفرینی به طور سنتی بر روی آموزش نظری به افراد تمرکز دارد، ولی بسیاری از شرکتهای نوپا هم اکنون بر آموزش عملی تأکید دارند. این مطالعه برخی از فعالیتهای مبتنی بر عمل را در پنج دانشگاه کشور سوئد بیان می‌کند. در دانشگاههای مورد بررسی جهتگیری آموزشهای کارآفرینی در کلاسها بیشتر آموزش از طریق انجام دادن کار گروهی است تا آموزش تئوریک به افراد. این دانشگاهها اهداف دیگری نظیر آموزش کارآفرینان، تأسیس شرکتهای جدید و تجاری کردن تحقیقات دانشگاهی را دنبال می‌کنند که البته، موانع و گرفتاریهایی در اجرای موفقیت‌آمیز روش عمل مدار در آموزشهای دانشگاهی وجود دارد. برای ایجاد دانشگاه کارآفرین حسن مرادی (Hasanmoradi, 2003) الگویی را ارائه کرده است که بر روی سه مؤلفه اصلی برون سیستمی شامل زیرساختها، مبانی نظری و اهداف و شش مؤلفه اصلی درون سیستمی شامل زمینه، درونداد، فرایند، برونداد، ارزیابی و توسعه و پیامد و ۴۶ مؤلفه فرعی مربوط به آن و همچنین، الزامات اجرایی و مراحل اجرا و پیاده‌سازی تأکید شده است. جامعه آماری طرح شامل دو گروه اصلی رؤسا و اعضای مراکز کارآفرینی در دانشگاههای کشور و اعضای هیئت‌علمی دبیرخانه و شورای مرکزی طرح کاراد مستقر در سازمان سنجش آموزش کشور بوده است. در مطالعه کردنائیج و همکاران (Kordenaiej et al., 2005) که به صورت تطبیقی انجام شده است، محققان با استفاده از مبانی نظری طراحی ساختار سازمانی و نیز بررسی

ساختار مراکز موفق کارآفرینی جهان و در نظر گرفتن شرایط بومی و منطقه‌ای کشور، الگویی را برای ساختار سازمانی مراکز و آموزشگاه‌های کارآفرینی ایران ارائه کرده‌اند. در این ساختار واحدهای آموزشی، پژوهشی، ترویجی و امور اداری و پشتیبانی زیر نظر مدیر آموزشگاه و با منظور کردن یک شورای مشورتی فعالیت می‌کنند. اعضای هیئت مدیره نیز بر این مراکز نظارت دارند و کارها را هماهنگ می‌کنند. در تحقیق دیگری گلستان هاشمی (Golestanhashemi, 2003) در خصوص کارآفرینی و خلاقیت شناسی علوم پزشکی پیشنهاد کرده است که وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کمیته‌ای علمی را با عنوان «کمیته خلاقیت شناسی علوم پزشکی» ترجیحاً در حوزه معاونت پژوهشی متشکل از صاحب‌نظران رشته‌های مختلف تشکیل دهد. عمده‌ترین نقش این کمیته تبیین رشته «خلاقیت شناسی علوم پزشکی»، سیاست‌گذاری، ایفای نقش و تعیین جایگاه آن در دانشگاه‌های علوم پزشکی و سازمان‌های بهداشتی درمانی معرفی شده است. تشکیل دپارتمان خلاقیت‌شناسی علوم پزشکی، گنجاندن دروسی با عنوان «خلاقیت‌شناسی علوم پزشکی»، «فناوری خلاقیت و حل مسئله علوم پزشکی» و «مهندسی کارآفرینی علوم پزشکی» در برنامه کلیه رشته‌های تحصیلی علوم پزشکی از دیگر راهکارهای ارائه شده در این پژوهش است.

روش پژوهش

مطالعه حاضر یک بررسی توصیفی-تحلیلی است. هدف کلی این مطالعه ارائه الگوی راه‌اندازی مراکز کارآفرینی در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور است. بر این اساس، اهداف ویژه‌ای شامل شناسایی مأموریت، اهداف، ساختار سازمانی، منابع مالی، منابع انسانی، ارتباطات، نحوه ارزیابی، نقاط قوت و نقاط ضعف مراکز کارآفرینی در دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تدوین شد. در این بررسی ۱۲ مرکز کارآفرینی در دانشگاه‌ها به عنوان جامعه پژوهش مورد مطالعه قرار گرفتند. مراکز مذکور عبارت بودند از: مراکز کارآفرینی دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، امیرکبیر، صنعتی شریف، علم و صنعت، تربیت مدرس، شهید چمران اهواز، اصفهان، صنعتی اصفهان، شیراز، تبریز و فردوسی مشهد که همگی دارای

حداقل ۵ سال سابقه فعالیت در این زمینه هستند. پس از گردآوری داده‌های مربوط به هر کدام از مراکز کارآفرینی یادشده، جداول مقایسه‌ای تهیه و با لحاظ ساختن ویژگیها و شرایط حاکم بر دانشگاههای تابعه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، الگویی برای راه‌اندازی مراکز کارآفرینی در این دانشگاهها ارائه شد. در این مطالعه از داده‌های اولیه استفاده شده است؛ به عبارت دیگر، اطلاعات مربوط به مراکز کارآفرینی مورد بررسی با استفاده از پرسشنامه طراحی شده توسط محقق و مصاحبه با مدیران مراکز کارآفرینی مورد مطالعه به دست آمده است. برای کسب اعتبار، پرسشنامه تهیه شده در اختیار حدود ده نفر از مسئولان و دست‌اندرکاران آگاه به موضوع کارآفرینی و استادان دانشگاه قرار گرفت، ضمن اینکه قبلاً نظر کارشناسان فن نیز در این زمینه پرسیده شده بود. پایایی پرسشنامه نیز از طریق اجرای دو مرحله‌ای در پنج مرکز کارآفرینی و با توجه به معنی‌دار نبودن اختلاف آماری پاسخها مورد تأیید قرار گرفت.

یافته‌ها

در مجموع، یافته‌های حاصل از مطالعه مراکز کارآفرینی منتخب وابسته به دانشگاههای تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به شرح زیر است:

کلیه مراکز کارآفرینی دانشگاههای وابسته به وزارت علوم زیر نظر مستقیم رئیس دانشگاه فعالیت می‌کنند. بر اساس آیین‌نامه کاراد (طرح توسعه کارآفرینی در دانشگاهها)، در هر دانشگاه کمیته‌ای به نام کمیته کارآفرینی که واحد سازمانی طرح یادشده محسوب می‌شود، برنامه‌ریزی و اجرای امور مربوط به مطالعات، ترویج و آموزش کارآفرینی را برعهده دارد. تنها ۲۵٪ از مراکز دارای واحدهای آموزش، پژوهش و ترویج به طور مجزا هستند و در بقیه مراکز این واحدها به صورت ادغام یافته فعالیت می‌کنند. در مرکز کارآفرینی دانشگاه اصفهان کارشناسی مرکز رشد و کارشناسی پیش‌رشد^۵ نیز علاوه بر واحدهای آموزش، پژوهش و ترویج وجود دارد. ۹۳٪ منابع مالی مراکز از محل ردیف بودجه‌ای طرح کاراد و بقیه از طریق

درآمدهای اختصاصی ناشی از فعالیتهای مرکز تأمین می‌شود. کلیه مراکز مورد پژوهش در جوار مرکز رشد دانشگاهی قرار دارند. همه مراکز دارای سایت اینترنتی هستند که در این میان ۷ مرکز (۵۸٪) آنها فعال و به روز است. رؤسای مراکز که عضو هیئت علمی هستند، در هیچ کدام از مراکز به صورت کادر تمام وقت مرکز نیستند و نوع ارتباط سایر استادان و مدرسان نیز به صورت همکاری یا مشاوره است. سه مرکز دارای ۴ کارشناس و بیشتر، پنج مرکز دارای ۳ کارشناس و بقیه (چهار مرکز) حداکثر ۲ کارشناس تمام وقت در اختیار دارند.

عملکرد مراکز به طور سالانه توسط دبیرخانه طرح توسعه کارآفرینی در دانشگاهها (کاراد) مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. این ارزیابیها معطوف به ساختار و فرایندهاست و در خصوص نتایج و پیامد برنامه‌های مراکز هیچ گونه ارزیابی‌ای صورت نمی‌گیرد. به طور کلی، اهداف تأسیس مراکز مذکور عبارت‌اند از: آشنایی و آگاه‌سازی جامعه دانشگاهی با مفهوم کارآفرینی، معرفی عملی کارآفرینی به عنوان یک ارزش جدید، افزایش اعتماد به نفس و انگیزه در دانشجویان برای ورود به فعالیتهای جدید، شناسایی دانشجویان و استادان خلاق و نوآور (کارآفرینان بالقوه) و فراهم کردن زمینه برای ورود آنها به فعالیتهای کارآفرینانه، ایجاد محیط مناسب کارآفرینی و حمایت و تشویق حامیان نوآوری و خلاقیت در دانشگاهها، حمایت و هدایت مطالعات و پژوهشهای مرتبط با کارآفرینی در دانشگاه و شناسایی فرصتهای درون سازمانی و برون سازمانی برای ترویج کارآفرینی.

حدود ۶۶٪ مدیران مراکز معتقدند که ساختار سازمانی مراکز کارآفرینی موجود متناسب با اهداف و وظایف محول شده طراحی شده‌اند و ۳۴٪ چنین نظری ندارند و اصلاح ساختار را بر اساس تواناییها، قابلیتها و مختصات منطقه ضروری می‌دانند.

در مجموع، ارتباطات سازمانی کلیه مراکز کارآفرینی بیشتر با سازمانهایی مانند اداره (وزارت) کار، سازمان فنی و حرفه‌ای، آموزش و پرورش، شهرداری، سازمان همیاری اشتغال فارغ‌التحصیلان، شهرکهای علمی تحقیقاتی، مراکز رشد، برخی واحدهای صنعتی و شرکتهای کارآفرین و سایر مراکز کارآفرینی است.

برنامه‌های آموزشی مراکز شامل برگزاری دوره‌ها و کارگاههای آموزشی در زمینه‌هایی است

که آمادگی نسبی را برای راه‌اندازی کسب و کار در فراگیران به وجود آورد. برخی از متداول‌ترین دوره‌های برگزار شده توسط مراکز عبارت‌اند از: مبانی کارآفرینی، مفاهیم کسب و کار، تهیه و تدوین طرح کسب و کار، مراحل تأسیس و راه‌اندازی شرکت، تکنیک‌های خلاقیت، قوانین و مقررات کسب و کار، مدیریت مالی در بنگاه‌های کوچک، کارآفرینی در اینترنت و IT، بازار سنجی و مطالعه بازار، مدیریت کسب و کارهای خانگی، اصول و فنون مذاکره، موارد قانونی (تجارت، مالیات، کار و تأمین اجتماعی، مالکیت معنوی، واردات و صادرات، محیط زیست، آیین نامه معاملات دولتی و ...)، مهارت‌های رهبری، کار گروهی، مدیریت زمان، مهارت حل مسئله و ارتباطات کاربردی.

یافته‌های حاصل از سؤالات باز پرسشنامه پژوهش در خصوص نقاط قوت و نقاط ضعف مراکز مورد مطالعه به صورت رتبه‌بندی شده در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱- رتبه بندی نقاط قوت و نقاط ضعف مراکز کارآفرینی مورد مطالعه

رتبه	نقاط ضعف	رتبه	نقاط قوت
۱	- منابع مالی ناکافی	۱	- امکان استفاده از فضا، تجهیزات و وسایل کمک
۲	- نداشتن چارت تشکیلاتی مصوب	۲	آموزشی دانشگاهها در اجرای برنامه های مراکز
۳	- کمبود استاد و مدرس کارآفرینی در دانشگاه	۲	- ناچیز بودن هزینه شرکت در برنامه های مختلف
۴	- کمبود منابع علمی و مطالب تئوریک (به زبان فارسی)	۳	آموزشی
۵	- تجربه ناکافی در طراحی و اجرای برنامه های مختلف	۴	- دسترسی به استادان دانشگاه
۶	- عدم تملک ساختمان و سالن آموزشی مستقل	۴	- جهتگیری دوره های آموزشی حول محور نیازهای
۷	- پراکندگی مکانی آموزشها در دانشگاه	۵	دانشجویان (IT، بازاریابی و مالی، مدیریتی، خلاقیت)
۸	- نبودن مشاوران پژوهشی مجرب و توانمند	۶	- تنوع دوره‌های آموزشی
۹	- عدم شناسایی کارآفرینان حوزه خدمات و علوم انسانی برای معرفی به دانشجویان	۶	- علاقه‌مندی و استقبال تعداد زیاد دانشجویان از
۱۰	- نبودن ساز کار مناسب برای ارزیابی عملکرد مراکز	۷	برنامه های ترویجی
۱۱	- عدم بهره برداری بهینه از امکانات فراوان موجود در	۸	- در اختیار داشتن کادر ستادی جوان و علاقه‌مند
۱۲	دانشگاه	۹	- دسترسی به جمعیت عظیم دانشجویی
	- عدم استقبال کافی از برنامه های آموزشی و پژوهشی	۱۰	- وجود اهداف روشن و برنامه کاری
			- حمایت نسبی دانشگاه

بحث و نتیجه‌گیری

پس از انجام دادن مطالعات در باره مأموریت، اهداف، ساختار، منابع، نحوه ارزیابی، نقاط قوت و نقاط ضعف مراکز کارآفرینی دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و همچنین، در نظر گرفتن ساختار و تشکیلات دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی و ملاحظه شرایط اجتماعی و فرهنگی و سایر مقتضیات خاص کشور، الگوی مراکز کارآفرینی در دانشگاه‌های تابعه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی پیشنهاد شد. این الگو شامل مأموریت، اهداف، ساختار، منابع انسانی و مالی، وظایف، گروه‌های هدف، جایگاه سازمانی و نحوه ارزیابی عملکرد مراکز کارآفرینی است؛ به عبارت دیگر، هر یک از دانشگاه‌های علوم پزشکی که قصد راه‌اندازی مرکز کارآفرینی را دارند، با به کارگیری بسته پیشنهادی یادشده و تبعیت از چهارچوب علمی و تجربی آن و نیز اجرای صحیح و کامل برنامه‌های منظور شده می‌توانند ضریب موفقیت خود را در این راه افزایش دهند.

در طراحی این الگو تعداد هشت نفر از صاحب‌نظران و استادان حوزه‌های کارآفرینی و مدیریت بهداشت و درمان ارائه طریق و اظهار نظر کرده‌اند و در واقع، این الگو پس از کاربرد روش دلفی^۷ و ایجاد تغییرات و اصلاحات لازم ارائه شده است.

الف. مأموریت مرکز کارآفرینی دانشگاه علوم پزشکی

آموزش مهارت‌های کارآفرینی به دانشجویان، کمک به پرورش ویژگی‌های کارآفرین شدن و تحریک انگیزه‌های آنها در خصوص راه‌اندازی تمام کسب و کارهای ممکن در غالب رشته‌های مرتبط با علوم پزشکی.

ب. اهداف مرکز کارآفرینی دانشگاه

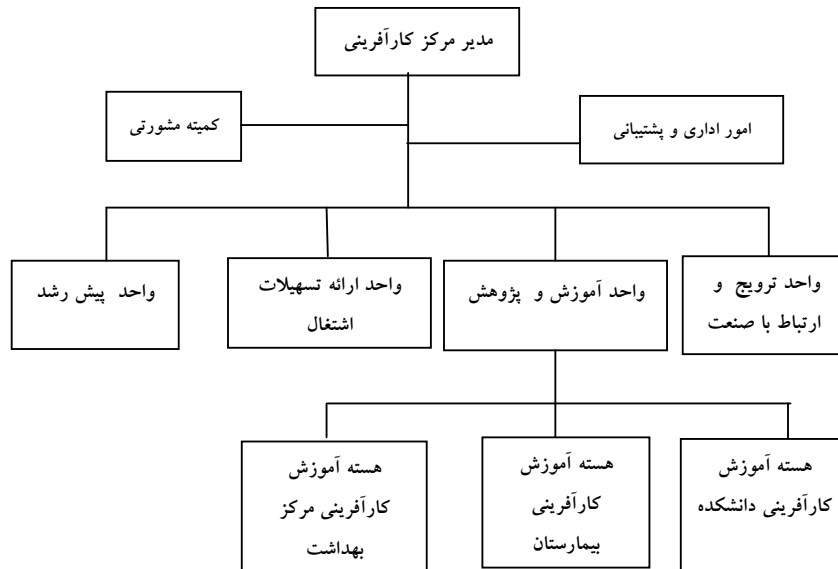
۱. افزایش آگاهی و درک فرایند کارآفرینی و راه‌اندازی کسب و کارهای جدید در جامعه

دانشگاهی و دانش‌آموختگان علوم پزشکی؛

۲. ترغیب و جذب دانشجویان و کارکنان دانشگاه‌های علوم پزشکی به شرکت در دوره‌های

مختلف آموزش کارآفرینی؛

۳. ترویج و ارتقای روحیه و فرهنگ کارآفرینی در دانشگاهیان و دانش‌آموختگان علوم پزشکی؛
۴. گسترش اجرای پژوهشهای مرتبط با کارآفرینی در نظام سلامت و حمایت از آنها؛
۵. شناسایی دانشجویان و استادان خلاق و نوآور و فراهم کردن زمینه برای ورود آنها به فعالیتهای کارآفرینانه در حوزه علوم پزشکی؛
۶. تکمیل بانک اطلاعاتی جویندگان کار گروه پزشکی؛
۷. ارائه وام اشتغالزایی به متقاضیان واجد شرایط؛
- ج. واحدها و بخشهای مختلف مرکز
- واحد آموزش و پژوهش، امور ترویج و ارتباط با صنعت، واحد ارائه تسهیلات اشتغال، واحد پیش‌رشد، هسته‌های آموزش کارآفرینی، امور اداری و پشتیبانی، کمیته مشورتی.
- د) ساختار سازمانی پیشنهادی مراکز کارآفرینی دانشگاههای علوم پزشکی

هـ. وظایف مرکز کارآفرینی

- کمک به سازماندهی هسته‌های آموزشی کارآفرینی در دانشکده‌ها، بیمارستانها و مراکز بهداشت؛

- برنامه‌ریزی و اجرای دوره‌های آموزشی کوتاه مدت و بلند مدت در زمینه کارآفرینی؛

- انجام دادن مطالعات مربوط به شناسایی فرصت‌های شغلی برای دانش‌آموختگان علوم پزشکی؛

- تهیه برنامه‌های متنوع ترویجی، آموزشی و پژوهشی با همکاری و همفکری اعضای هیئت‌علمی و صاحب‌نظران آشنا با موضوع کارآفرینی؛

- تدارک برنامه‌های بازدید دانشجویان از مراکز فعالیت کارآفرینان؛

- تهیه مواد آموزشی (کتاب، جزوه، مقاله، CD، برشور و ...) در ارتباط با کارآفرینی؛

- ارائه تسهیلات مالی به دانشجویان و دانش‌آموختگان صاحب ایده برای راه‌اندازی کسب و کار.

دوره‌های آموزشی که ضمن لحاظ کردن شرایط هر دانشگاه [مثل در اختیار داشتن مدرس، استقبال و علاقه‌مندی فراگیران و امکانات برگزاری] می‌توان به صورت نظری یا کارگاهی برگزار کرد، عبارت‌اند از: مبانی کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری، روشهای خلاقیت، روش تهیه و تدوین طرح کسب و کار، مراحل راه‌اندازی کسب و کار، پتانسیل‌های کارآفرینی در عرصه خدمات بهداشتی درمانی، روشهای تأمین منابع، بازاریابی و فروش کالاها و خدمات بهداشتی درمانی، کارآفرینی درون سازمانی، بازار سنجی و مطالعه بازار خدمات بهداشتی درمانی، موارد قانونی برای تأسیس شرکت، اصول و فنون مذاکره و ارزیابی اقتصادی پروژه‌ها.

و. ویژگیها و ترکیب نیروهای انسانی مرکز

- اعضای مرکز شامل مدیر و کارشناسان است. مدیر دفتر از بین اعضای هیئت علمی دانشگاه و حتی الامکان دارای مدرک دانشگاهی Ph.D و دارای سوابق، تجربه‌ها و علاقه‌مندی لازم است. ابلاغ فرد مذکور توسط ریاست دانشگاه، به صورت تمام وقت و با عنوان «مدیر مرکز کارآفرینی دانشگاه» صادر می‌شود.

- عضو هیئت علمی که به سمت مدیر مرکز گمارده می‌شود، حتی الامکان از بین یکی از رشته‌های علوم پایه و بهداشت [ترجیحاً گرایش مدیریت] که دوره‌های مربوط به کارآفرینی و مدیریت کسب و کار را با موفقیت گذرانده باشد، انتخاب می‌شود.

- در رأس هر کدام از واحدهای آموزش و پژوهش، ترویج و ارتباط با صنعت، پیش‌رشد و ارائه تسهیلات اشتغال یک کارشناس مرتبط و برای بخش امور اداری و پشتیبانی یک کارمند با تجربه و دارای مدرک لیسانس [ترجیحاً مدیریت یا حسابداری] منظور شود. مدیر بخش ترویج حتی الامکان دارای تجربه در راه‌اندازی کسب و کار (کارآفرین) باشد.

- با توجه به اینکه الگوی پیشنهادی باید هم پاسخگوی نیاز فعلی و هم چشم‌انداز آینده را در نظر داشته باشد، مراکز کارآفرینی می‌توانند برای شروع فعالیت، امور آموزشی، پژوهشی و ترویجی را به صورت همزمان با یک مسئول (کارشناس) اداره کنند و هنگامی که برنامه‌های مختلف گسترش یابند، هر یک از این امور به طور مجزا فعالیت کنند.

- در هسته آموزش کارآفرینی دانشکده‌ها، بیمارستانها و مراکز بهداشت هر کدام یک کارشناس (فارغ التحصیل گروه علوم پزشکی) که دوره‌ها و کارگاههای آموزشی مربوط به کارآفرینی و کسب و کار را با موفقیت گذرانده باشد، در نظر گرفته شود.

- اعضای کمیته مشورتی مرکز کارآفرینی عبارت اند از: معاون آموزشی دانشگاه، معاون دانشجویی دانشگاه، مدیر مرکز کارآفرینی به عنوان دبیر، یک تا سه عضو هیئت علمی یا صاحب‌نظر در زمینه کارآفرینی از داخل یا خارج دانشگاه، نمایندگان انجمنهای علمی و دانشجویی، برجستگان کارآفرین دانشجوی و دانش‌آموخته و پیشکسوتان کارآفرین.

ز. جایگاه سازمانی مراکز کارآفرینی

مرکز کارآفرینی دانشگاه علوم پزشکی زیر نظر مستقیم رئیس دانشگاه اداره می‌شود. ساختار سازمانی هسته‌های آموزش کارآفرینی در دانشکده‌ها، بیمارستانها و مراکز بهداشت به شکل ماتریسی است؛ به عبارت دیگر، هسته‌های آموزش کارآفرینی از نظر نوع برنامه‌ها و فعالیتهای آموزشی خود تحت نظارت واحد آموزش و پژوهش مرکز کارآفرینی دانشگاه هستند و از نظر سایر جنبه‌ها از جمله مسائل اداری، پشتیبانی و مالی زیر نظر رئیس دانشکده، بیمارستان و

مرکز بهداشت فعالیت می‌کنند.

ح. نحوه تأمین منابع مالی و بودجه

ردیف مستقل و مشخص بودجه‌ای از وزارت بهداشت (به نسبت سرانه)^۸، درآمدهای اختصاصی حاصل از فعالیتهای مرکز و کمکهای افراد حقیقی و سازمانها.

ط. نحوه ارزیابی عملکرد

عملکرد مراکز کارآفرینی دانشگاه‌های علوم پزشکی هر ساله توسط دفتر کارآفرینی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ارزیابی می‌شود و شاخصهایی که به عنوان ملاک ارزیابی مورد استفاده قرار می‌گیرند، عبارت‌اند از: تعداد شرکت کنندگان در دوره‌های آموزشی، تعداد و نوع دوره‌های برگزار شده، میزان موفقیت فراگیران در دوره‌ها، تعداد سخنرانی ایراد شده توسط کارآفرینان در دانشگاه، تعداد نمایشگاهها و مسابقه‌های برگزار شده، تعداد هسته‌های فعال کارآفرینی، تعداد بازدیدهای انجام شده از محل فعالیت کارآفرینان، تعداد طرحهای تحقیقاتی، تعداد کتاب تألیف و ترجمه شده در زمینه مقوله کارآفرینی، تعداد نشریه منتشر شده، تعداد ایده‌های کسب و کار ارائه شده و تعداد کسب و کارهای راه‌اندازی شده توسط افرادی که دوره‌های مرکز را گذرانده‌اند.

ک. گروههای هدف مراکز کارآفرینی دانشگاه‌های علوم پزشکی

این گروهها عبارت‌اند از: دانشجویان رشته‌های مختلف گروه پزشکی، دانش آموزان دانشگاه‌های علوم پزشکی، اعضای هیئت علمی دانشگاه، مدیران [بیمارستانها، دانشکده‌ها، ستادی و مراکز بهداشتی درمانی]، کارکنان [بیمارستانها و مراکز بهداشتی و درمانی]، کارکنان و متخصصان بهداشتی درمانی بخش خصوصی.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای پژوهشگر در چهارچوب موارد مطرح شده در

8. سرانه مذکور از طریق انجام دادن یک مطالعه دقیق علمی که تمام جنبه‌های کارکردی مرکز کارآفرینی بر اساس اهداف تعیین شده را منظور کند، به صورت سالانه مشخص می‌شود. ملاک تعیین بودجه عملیاتی مذکور می‌تواند تعداد دانشجویان، تعداد تخت فعال بیمارستانی یا تعداد کارکنان زیر مجموعه مراکز بهداشت باشد.

پژوهش حاضر به ویژه نتایج آن در موارد زیر خلاصه می‌شود:

۱. نظر به اینکه هم اکنون وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در حال برنامه‌ریزی برای توسعه کارآفرینی در عرصه سلامت کشور است و راه‌اندازی مرکز کارآفرینی در دانشگاه‌های علوم پزشکی در دستور کار مسئولان این وزارتخانه قرار دارد، پیشنهاد می‌شود در این زمینه از الگوی حاضر بهره‌برداری لازم صورت گیرد.
۲. از آنجا که امکان راه‌اندازی مراکز رشد در تمام دانشگاه‌های علوم پزشکی در کوتاه‌مدت وجود ندارد، این دانشگاه‌ها می‌توانند از طریق امضای موافقتنامه با دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری [که غالباً در مراکز استانها با هم ارتباط دارند]، شرایط استقرار تیمها یا افراد دانش‌آموخته علوم پزشکی را در این مراکز فراهم کنند و از این طریق حمایت‌های اطلاعاتی، مشاوره‌ای و مالی لازم را به منظور راه‌اندازی فعالیتهای کارآفرینانه در عرصه خدمات بهداشتی درمانی کسب کنند.
۳. با توجه به وجود تعداد زیادی واحد کارآموزی در اغلب رشته‌های گروه علوم پزشکی، برنامه‌ریزی برای برقراری پیوند بین دوره‌های کارآموزی و اهداف کارآفرینی در دستور کار گروه‌های آموزشی قرار گیرد. در همین خصوص، باید تلاش شود با برگزاری کارگاه‌های آموزشی و حضور در محل فعالیت کارآفرینان زمینه تحریک انگیزه و آموزش مهارت‌های کارآفرینی در دانشجویان تقویت و دانشجو به دنبال ایده‌های نو کشانده شود.
۴. با توجه به اهمیت بسیار زیاد کارآفرینی در توسعه کشورها و نظام آموزش عالی، پیشنهاد می‌شود همچون سایر دانشگاه‌های کشورهای توسعه یافته، در فرایند ارزیابی دانشگاه‌های علوم پزشکی وجود مرکز کارآفرینی با ساختار علمی و منسجم و نیز میزان فعالیت آن به عنوان یکی از معیارهای ارزیابی دانشگاه مورد توجه قرار گیرد.
۵. از آنجا که کارآفرینی در تمام رشته‌های دانشگاهی می‌تواند بروز و ظهور کند، لازم است مخاطبان مراکز کارآفرینی را کلیه رشته‌های دایر در دانشگاه تشکیل دهند و از توجه و تمرکز بر روی رشته‌های خاص پرهیز شود.
۶. به دلیل کمبود مدرسان مجرب در مقوله کارآفرینی، یکی از اقدامات جدی و فوری مراکز

کارآفرینی برنامه‌ریزی برای پرورش این گونه افراد در نظام بهداشت و درمان کشور است. ۷. مدیران و متولیان کارآفرینی دانشگاه لازم است با دقت و درایت مراقب این مهم باشند که موضوع اشتغال و وام دهی، سایر فعالیتها و بودجه مراکز را تحت الشعاع قرار ندهد. ۸. با توجه به شرایط ویژه کشور و نیاز مبرم دانشجویان به فراگیری مهارتهای کارآفرینی، پیشنهاد می‌شود درس سه واحدی با عنوان «مبانی کارآفرینی» در ترم دوم یا سوم و به صورت اختیاری برای دانشجویان در نظر گرفته شود. ۹. به منظور توسعه کارآفرینی سازمانی، ساز کار تشویق خلاقیتها و ایده‌های کارکنان از طریق توجیه مدیران رده‌های مختلف آموزشی، مراکز بهداشتی و بیمارستانی فراهم شود.

References

1. Ahmadpoordariani, M.(2002); *Entrepreneurship: Theories, Models and Definitions*; 4th Ed, Tehran: Pardis Compani, pp. 4-26(In Persian).
2. Dobrev, S. & W. Barnett (2005); "Organizational Roles and Transition to Entrepreneurship"; *Academy of Management Journal*, Vol. 48, No. 3, pp. 433- 449.
3. Dutta, D. & M. Crossan (2005); *The Nature of Entrepreneurial Opportunities; Understanding the Process Using the 41 Organizational Learning Framework*; Baylor University, Entrepreneurship: Theory and Practice.
4. Golestanhashemi, SM. (2002); *Creativity Study in Medical Sciences & Entrepreneurship*; Proceeding of Health Entrepreneurship Congress, pp. 171- 178 (in Persian).
5. Guo, L. Kristian (2006); "Entrepreneurship Management in Health Services: An Integrative Model"; *Journal of Health and Human Services Administration*, Vol. 28, No. 4, pp. 504-530.
6. Hasanmoradi, N. (2004); *Designing the Entrepreneurial University Model*; Ph.D Thesis in Educational Management (in Persian).

7. Hezarjaribi, J. (2005); *Entrepreneurship*; 1th ed. Tehran; Economic Affairs Publication (in Persian).
8. Kordenaiej, A., M. Ahmadpoordariani & SH. Shams (2005); "Designing of Organizational Structure for Entrepreneurship Centers in Iran"; *Human Sciences Quarterly of Modarres*; Vol. 9, No. 2, pp. 154-119 (in Persian).
9. Phillips, F. & A. Garman (2006); "Barriers to Entrepreneurship in Health Care Organizations"; *Journal of Health and Human Services Administration*, Vol. 28, No. 4, pp. 472- 484 .
10. Rasmussen, E. & R. Sorheim (2006); "Action-based Entrepreneurship Education"; *Technovation*, Vol. 26, Issue 2, February, pp. 185-194.
11. UNESCO (2003); World Declaration on Higher Education for the 21st Century: Vision and Action. Available at: www.Cepes.ro/hed/meeting/gelsenkirchen/pdf.

Received : 23. 6. 2007

Accepted : 13. 2. 2008